

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ

EN TH

ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Δ. ΚΟΥΠΙΤΩΡΗ

Έλήφθη ίκανος «Διετίου τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας» τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς
[Bulletin de Correspondance Hellénique de l'École Française d'Athènes.]
ίκανος ὑπό θρ. 5 καὶ 6 φύλακα. τῶν μηχάνων Ματου καὶ Ιουνίου ι. ι. ἀπὸ σελ. 372 - 391.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΠΕΡΡΗ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

1878.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ ΕΝ ΤΗ ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ.
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (1).

Ἐὰν εἰς τοὺς περὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, ποιητῶν καὶ πεζογράφων, ἀσχολουμένους λογίους τῆς Εὐρώπης. ἀνδρὸς χρεωστοῦμεν οἱ Ἐλληνες ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην, ὅτι ἔκδιδόντες διορθοῦσιν, ἐρμηνεύουσι καὶ παντοιοτρόπως διασκαφοῦσι τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, τῶν σοφῶν ἡμῶν προγόνων, εἰς τοὺς λογίους τῆς Εὐρώπης ἀνδρὸς τοὺς εἴτε ἔκδιδόντας εἴτε καὶ ἀλλως μογθοῦντας περὶ τὴν ἔρευναν, ἀνάπτυξιν καὶ παντοίαν διασκηνήσιν τῶν χριστιανικῶν συγγραμμάτων, καὶ δὴ καὶ εἰς τοὺς περὶ τὴν ὑμνογραφίαν τῆς ἑλληνικῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας φιλοπονοῦντας, διπλῆν χρεωστοῦμεν εὐγνωμοσύνην, καὶ ἐθνικὴν καὶ θρησκευτικὴν, οἱ ὁρθοδόξοι Ἐλληνες. Καὶ ταύτην τὴν διπλῆν εὐγνωμοσύνην ἔκφράζω καὶ ἐγὼ σήμερον πρὸς τὸν κ. Ἐρρ. Στεβένσωνα τὸν σοφὸν συγγραφέα τῆς περὶ τοῦ ῥυθμοῦ ἐν τῇ ὑμνογραφίᾳ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας πραγματείας, περὶ τῆς ἡ παροῦσα διετριβὴν, καὶ τὴν εὐχαρίστησίν μου πρὸς τὸν λόγιον νέον κ. Πείμαννον, τὸν εὐμενῶς παραχρόντας μοι εἰς ἀνάγνωσιν τὴν πραγματείαν ταύτην. Καὶ ἡ κρίσις δὲ τῶν τοιούτων πραγματειῶν πρέπει νὰ ἦνται φιλόφρων καὶ ἐπιεικῆς περὶ τὰς ἑλλείψεις, ἀν ὑπάρχωσιν, εὐγνώμων δὲ περὶ τὰς ἀρετὰς, ἃς ὀφείλει νὰ ἀνομολογῇ.

Ἡ προκειμένη τοῦ κ. Στεβένσωνος πραγματεία πρὸς τὴν τοῦ Χριστίου καὶ Παρκνίκα Ἀνθολογίαν τῶν χριστιανικῶν ὑμνῶν παραβάλλομένη καὶ πρὸς ἄλλας προγενεστέρας φάίνεται μετρία τις καὶ ὀλιγαρχής, συμβάλλεται ὅμως κατὰ τὸ ἐνδὸν εἰς τὴν προσωγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ περὶ τῆς ὑμνογραφίας θέματος, καὶ συνεισφέρει καὶ αὗτη τὸν ἔκπτης ὁβολόν. Κυριωδέστερον θέμα φάίνεται ἔχων δὲ

(1) Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 19^{ης} ἀπριλίου (1^{ης} μαΐου) 1877 ἐπὶ τῆς ὑπὸ Ἐρρίκου Στεβένσωνος ἐν Παρισίοις ἐκδοθείσης πραγματείας, ἐπιγραφομένης Du Rhythme dans l'Hymnographie de l'Église Grecque par Henry Stevenson. Paris 1876.

Στεβ. τοῦτο, ὅτι ὁ τονικὸς ῥυθμὸς καὶ εἰδικώτερον ἡ ἴσοσυλλαβή^{ίκη} καὶ ὁμοτονίκη, τὰ δύο ταῦτα διμολογούμενα στοιχεῖα τῆς ὑμνογραφίκης ἀνεπαρκῶς ἔχουσιν, ὅπως αὕτη χρηκτηρισθῇ ποίησις καὶ οὐχὶ πεζὸς λόγος. Καὶ ἀνευρίσκει τρίχ ἔτερα στοιχεῖα, τὴν ἀκροστιχίδα, τὴν ὁμοιοκαταληξίαν καὶ τὸν εἰρμὸν, δι' ᾧ δικικιότερον νομίζει ὅτι ἡ ὑμνογραφίκη πρέπει νὰ νομίζηται ποίησις καὶ δὲ λόγος αὐτῆς ποιητικός.

'Αλλὰ τούτων τὴν ἀξίαν καὶ τοῦ ὄλου θέματος τὴν ἐπιτυχίαν θέλει διεξηγήσει προϊῶν δὲ λόγος εἰς τὰ καθ' ἔκκτα, εἰς ἢ καὶ μεταβάνομεν.

Σελ. 21. Ἀνευρίσκει ὅτι δὲ λόγος ἔστι πεζὸς, ἀλλ' ἔρρυθμος εἴτε ῥυθμικὸς, τὰ δὲ τροπάρια τηροῦσι τὸν προκείμενον ἐκάστοτε ῥυθμὸν τοῦ εἱρμοῦ κατὰ στίχον πρὸς στίχον, συλλαβήν πρὸς συλλαβήν, τόνον πρὸς τόνον κατὰ. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα, εἰ καὶ εἰσὶν ἀναμφισβήτητα, πολὺ εὐστοχώτερον καὶ διὰ μακρῶν ἔξειθηκε πρὸ 5 ἐτῶν δὲ Χριστίου ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ καὶ εἰς στίχους διείλεν αὐτὰ καὶ τὸν ῥυθμὸν κατέδειξε καὶ τὰς συγχωρητὰς παραχλλαγὰς ἐσημείωσεν.

Αὐτόθι διμολογεῖ πρὸς τούτους ὅτι τῶν ἀρχαίων μελῳδιῶν ἡ γνῶσις οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἐντελῶς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς; Ἐκκλησίας, εἰ καὶ ἔξησθένησε διὰ τὸ μῆκος τῶν χρόνων, ἀλλὰ τὰ ἔχνη αὐτῆς τηροῦνται εἰσέτι ἀνεξάλειπτα. Καὶ παράδειγμα φέρει τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν τοῦ Θρολογίου ὑπὸ Βρεβολούμαξου Κουτλουμουσικοῦ, ἔνθι δὲ λόγος στίχεται κατὰ τὸν ῥυθμὸν τοῦ μέλους, ἦτοι κατὰ τὰ κόμματα, τὰ κῶλα καὶ τὰς περιόδους τῆς μελῳδίας, καὶ οὐχὶ κατὰ τὰς στίξεις τῆς γραμματικῆς ἐννοίας. Ἀλλὰ ταῦτα καὶ περ καλλὲ καὶ ἀληθῆ, οὐ συνάδουσι πρὸς τὰ εὐθὺς ἐπόμενα.

Σελ. 23. Λέγει δὲ ἡ φύσις τοῦ ῥυθμοῦ καὶ οἱ κκνόνες αὐτοῦ δὲν ἐγνώσθησαν εἰσέτι. Καὶ ἀν ἔρωτήσῃ τις καὶ αὐτοὺς τοὺς νῦν Βυζαντινοὺς τίνεις οἱ κκνόνες τῶν μελῳδιῶν τούτων, δυσκολεύονται νὰ ἀποκριθῶσι, γινώσκουσι δὲ μόνον νὰ ψάλλωσι τὰ χυριωδέστερα τῶν μελῶν ἀπὸ 8 ἥδη αἰώνων, ἀλλ' ἔρωτώμενοι ἐπαναλαμβάνουσι τὰ τῶν σχολιαστῶν «ὑμνοὶ πεζῷ, ἀμέτρῳ λόγῳ γεγραμμένοι». Ἀλλ' ὅμως ὡφειλε νὰ ἔξαιρέσῃ ἐκ τῶν νῦν Βυζαντινῶν τούλαχιστον τὸν ἀρτὶ ὑπὸ αὐτοῦ ἐπκινεθέντα Κουτλουμουσικὸν, καὶ Μκτθεῖον τὸν Παρχνίκην, ὅστις μετὰ τοῦ Χριστίου συνεζέδωκε τοὺς ὑμνους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸν ἀοίδημον Κωνσταντίνον πρεσβύτερον τὸν ἐξ

Οίκουνόμων, δύτις πρὸ ἐπτὰ καὶ τεσσαράκοντα ἑτῶν διέγνω τὸν ῥυθμὸν τῶν τῆς Ἐκκλησίας ὕμνων καὶ τροποχρίων. "Ιδε περὶ γνησίας προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώτσης σελ. 668, τμ. γ', κεφ. ε', ἐν Ηετρουπόλει 1830.

Σελ. 25. Λέγει δτι κατὰ τὸν περὶ εἰρμοῦ κκνόνχ Θεοδοσίου Ἀλεξανδρέως τὸν λέγοντα « Ἐάν τις θέλῃ ποιῆσαι κκνόνχ, πρῶτον δεῖ μελίσκει τὸν εἰρμὸν, εἶτα ἀπαγγεῖν τὰ τροπάρια ἰσοτυλλαχθοῦντα καὶ δμοτονοῦντα τῷ εἰρμῷ καὶ τὸν σκοπὸν ἀποσώζοντα », παρέθελεν 29 κκνόνχς τοῦ Πρωμαχοῦ καὶ εὗρε πάντων αὐτῶν τὰ τροπάρια ἰσοτυλλαχθοῦντα καὶ δμοτονοῦντα πρὸς τοὺς οἰκείους εἰρμούς. Εἶτα ἐφήρμοσε καὶ εὗρε τὸ κύτο καὶ ἐπὶ τῶν κκνόνων τῶν μεγάλων ἑορτῶν τοῦ ἐνικυτοῦ.

Σελ. 27. Αἱ δὲ φανέμεναι, λέγει ἐνταῦθι, ἀνωμαλίκι δὲν ἀκυροῦσι τὸν παροχτεθέντα κκνόνχ, καθ' ὅσον δύνχνται νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὰς ἔξῆς τρεῖς ἔξαιρέσεις. α') Εἰς μόρια καὶ ἀτωρυμίας δισυλλάβονται. β') Εἰς λέξεις πολυσυλλάβοντα προπαροξυτόρους καὶ δξυτόρους. γ') Εἰς προπερισπωμέτρας, ἀγκλιτικοῦ ἐπιφερομέτρου. Καὶ δτι ἐκ μὲν τῶν συνδέσμων συχνότερον παροχθίνουσι τὸν τονικὸν ῥυθμὸν οἱ ἀλλα, μηδὲ, οὐδὲ, ἐκ δὲ τῶν προθέτεων κι παρὰ, ὑπὲρ, ἀπὸ, περὶ, διὰ, ἐκ δὲ τῶν ἀντωρυμίῶν κι ἐγώ, ἐμοῦ, ἡμεῖς, ἡμῶν, αὐτὸς κ τλ. Αἱ ἀναγραφεῖται: αὗται παρατηρήσεις εἰσὶν ἀληθῶς πολλοῦ ἀξίαις καὶ ἐξίρουσι τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου.

Ἐνταῦθι παρατηρῶ δτι ἐν τῷ τονικῷ ῥυθμῷ οἱ Βυζαντινοὶ τὸν κατ' ἔγκλισιν τόνον τὸν εἰς τὴν λήγουσαν τῆς προπερισπωμένης ὑπερτιθέμενον οὐχ ὑπολογίζουσι, τουτέστι γράφουσι μὲν

« ποῖον σοι, βλαχτηρημοῦσι σε, εὐφημοῦμέν σε »
ἀπαγγέλλουσι δὲ καὶ μελοποιοῦσιν, ως εἰ ἐγράφοντο
« ποῖον σοι, βλαχτηρημοῦσι σε, εὐφημοῦμεν σε. » π. χ.

— ~ — ~ | — ~ —
ποῖ ον σοι ἐγ κώ μι ον
~ | — ~ ~ | — ~ —
·έχ θροῦς βλα σφη μοῦ σι σε
— ~ | — ~ ~
εῦ φη μοῦ μέν σε.

Καὶ τοῦτο οὐδέλως προηλθεν ἐξ ἀγνοίας τοῦδε τοῦ κκνόνχος τῶν

γραμμικτικῶν. « Όμοίως εὶ περισπάται ἡ προκειμένη λέξις, ἐγκλι-
τικοῦ ἐπιφερομένου, ἐγείρει τὴν μετὰ τὴν περισπωμένην βιρεῖν,
οἶον, οἰκός τις, σκῶλὸν τι, κνῆμόν τε ». (Ἀρκάδιος ἐν τῇ ἐπιτομῇ
τοῦ Ἡρωδιανοῦ περὶ τῶν, σελ. 146). Προστίθημι δὲ διὰ καὶ τὴν
σήμερον δὲ τοιοῦτος τόνος παραχμελεῖται, δύνεται δὲ νὰ διακρίνη-
ται ἐν τῇ νῦν ἀπαγγελίᾳ καὶ ἀναγνώσει μόνον δὲ τῶν προπαροῦντό-
νων, ὡς ἀνθρωπός τις, παρελάμβανόν τινες κττ. Οἱ δὲ μελωδοὶ τῆς
ἐκκλησίας καὶ ἐν τούτοις γράφουσι μὲν

'Ακατάληπτόν ἐστι
τὸ ἀχροντόν σου σῶμα
μελοποιοῦσι δὲ καὶ ψάλλουσιν ἄνευ ἐγκλίσεως ὥδε.'

— ~ — | — ~ —
'A xx τά λη πάνγ ἐ στι
~ — ~ — | ~ — ~
τὸ ἀ χρον τόν σου σῶ μα.

Σελ. 31. "Οτι τὸ τῆς προσῳδίας αἴσθημα, ὅτοι τὸ ἐκ τῶν μη-
κρῶν καὶ βραχειῶν συλλαχθῶν τῶν ἐμμέτρων ποιημάτων, κατὰ μικρὸν
ἀπημβλύνθη, οἱ δὲ τόνοι διετηρήθησαν, ὡς καὶ νῦν, ζωηροὶ καὶ
ἀκματοὶ καθὼς καὶ δὲξ αὐτῶν ῥυθμὸς, ἔξελιπεν δύμας ἢ αἴσθησις
τῆς δικροφρᾶς τῶν τόνων πρὸς ἀλλήλους, μὴ διακρινούσης πλέον τῆς
ἀκοῆς τὴν διάφορον τάσιν, τὴν δέξειν δηλ., τὴν βιρεῖν, τὴν περι-
σπωμένην, ὡστε πῶμα ἢ πόμα, τοῦτον ἢ τούτων, αὐτὸν ἢ αὐτῶν
κατέστη ἀδιάκριτον τῇ ἀκοῇ, καὶ κατ' ἀκολούθίαν καὶ ἐν τῷ τονικῷ
ῥυθμῷ ἀδιάφορον" π. χ.

"Ως γεννητὸν ἐν μάρτυσιν.

"Ρωμαλέω φρονήματι.

καὶ Εὐφημοῦμέν σε.

Καὶ κολάσεων.

"Αλλ' ἡ παρατήρησις αὕτη, ἣν ἐγὼ διὰ τῶν ἀρτι παρατεθέντων
παραδειγμάτων ἐβεβίωσα, χρονολογουμένη ἔκτοτε παρατηρῶ ὅτι
ἰσχύει καὶ νῦν ὁσκύτως, ὡς εὐχερῶς δύνεται τις νὰ βεβιωθῇ ἐκ
τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων.

Αὐτόθι. "Ο Χρίστιος, λέγει, παραδεχόμενος τὸν τόνον ὡς θεμε-
λιώδη βάσιν τῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ὅμινων, πεσοιρίζει τὴν

ἐπανάληψιν τοῦ τόνου ἐν τισι μόνον συλλαβαῖς. Καὶ οὐχ βεβαιώσῃ τοῦτο προσέδραμεν εἰς τὰ μουσικὰ σημεῖα πολλῶν χειρογράφων ἐνδεικνύοντα τὴν μελῳδίαν τῶν εἱρμῶν, καὶ εὑρεν ὅτι ταῦτα ἀναδεικνύουσι τὸν τονισμὸν τινῶν μόνον ἐκ τῶν τονιζομένων συλλαβῶν τοῦ εἱρμοῦ καὶ οὐχὶ πασῶν. Καὶ συνεπέρχεν ἐκ τούτου ὅτι οὐχὶ πᾶσαι αἱ τονιζόμεναι συλλαβαῖ τοῦ εἱρμοῦ εἰσὶν ἀπαραίτητας τονιστέαι ἐν τοῖς τροπαρίοις, ἀλλὰ τινὲς μόνον, αἱ οὔσιώδεις, τινὲς δὲ, αἱ κατ' αὐτὸν ἐπουσιώδεις, μένουσιν ἄτονοι. Οἱ δὲ κ. Στεβ. θεωρεῖ ἡκιστα τοῖς νῦν γνωστὴν τὴν τῶν τότε μουσικῶν σημείων σημασίαν, καὶ ἀνεπαρκῆ, ἵνα στηριχθῇ ἐπ' αὐτῶν τοικύτη τις θεωρία. Καὶ τῷ ὄντι, ἀν ἐνταῦθι δικτυοῖς νοῇ τὰ πρὸ τοῦ ἑδδόμου αἰῶνος μουσικὰ χειρόγραφα, τότε δισταγμὸς τοῦ κ. Στεβ. ἐστὶν ἐλλογώτατος. Καὶ ή εἰρημένη θεωρία μὴ δυναμένη ἐκ μόνων τῶν τότε μουσικῶν σημείων νὰ βεβαιωθῇ, ἀνάγκη νὰ λάβῃ τὸ κῦρος αὐτῆς ἐκ τοῦ τονισμοῦ τῶν τροπαρίων, ὃν ἐξεταστέκεν ἐστὶν ή ισοτονία καὶ δμοτονία πρὸς τὸν εἱρμόν.

Σελ. 37. Τῶν μακρῶν καὶ βραχέων λοιπὸν ή αἰσθησις καὶ διάκρισις, ἐφ' ὃν ἡ ἔγκριτος ποίησις στηρίζεται, ἐξησθένησε καὶ σχεδὸν ἐκλείπει κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Ἐκκλησίας, δὲ σωζόμενος τῶν λέξεων τονικὸς, διαχρίνων τὰς συλλαβὰς εἰς τονιζομένας καὶ μὴ, ἀντεισήγαγε ταύτας εἰς τὴν ποίησιν, καὶ οὕτως ἐγεννήθη δικτυοῖς βυθμός. Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ 4ου αἰῶνος ή ἀνατροπὴ ήτο πλήρης, τὸν μετρικὸν ἀντικατέστησεν δικτυοῖς βυθμός, καλλιστος δὲ καὶ ἐξήρετος τούτου καρπὸς ὑπῆρχεν ἀνχυφιβόλως ή ὑμογραφία τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἐποίουν μὲν καὶ τότε ὡς καὶ μετέπειτα κατὰ μίμησιν τῶν παλαιῶν ποιητῶν ἔμμετρα ποιήματα, μάλιστα ἥρωικὰ ἐξέμετρα καὶ τρίμετρα ἴχμινκὰ, ἀλλ' ἐποίουν χάριν τῶν πεπαιδευμένων καὶ τῶν ἐν ταῖς σχολαῖς, οἱ δὲ κατὰ τὸν τονικὸν βυθμὸν εἴτε κατὰ βυθμοτονίκην στιχοποιοῦντες καὶ μουσουργοῦντες ἐποίουν καὶ ἐμέλιζον χάριν τοῦ λαοῦ, ὅστις δὲν διέκρινε πλέον τὸν χρόνον τῶν συλλαβῶν, ἢτοι τὰ μακρὰ καὶ βραχέα αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν τόνον, καὶ εἰς τὰ βυθμότονα ταῦτα μελοποιήματα ἐτέρπετο. Διότι καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Δικτυοῦ εἰς ἴχμινκὰ τρίμετρα πεποιημένοι κακνόνες Στείβει Θαλάσσης, "Εσωσε λαὸν, Θείω καλυφθεὶς, ψάλλονται ἐρουθμοὶ σμένοι οὐγί! κατὰ τὸν μετρικὸν ἀλλὰ κατὰ τὸν τονικὸν βυθμόν.

Γίνεται δὲ καταφανεστάτη μάλιστα ἡ τοῦ μετρικοῦ καὶ τοῦ κατὰ τόνον ρυθμοῦ διαφορὰ παριστανομένη διὰ τῶν μουσικῶν σημείων. Παράδειγμα δ' ἔστωσαν οἱ πέντε πρῶτοι στίχοι τῆς Ἰλιάδος.

1) Ἡ κατὰ τὸν μετρικὸν χρόνον εἴτε ρυθμὸν παράστασις.

= ι — σπονδεῖω.

= ι ου δαχτύλω.

Mῆ	νιν	ἄ		ει	δε,	θε		ἀ,	Πη-
λη	τ	ά		δεω	Α	χι		λη	ος,
οὐ	λο	μέ		νην,	ῃ	μυ		ρι'	Α-
χαι	οις	ἄλ		γε'	ε		θη	κεν,	
πολ	λάς		δ' ἵ	φθί		μους		ψυ-	
χάς	Α	τ	δι	προ	τ		α	ψεν	
ἡ	ρώ			αὐ		τοὺς		δὲ	ε-
λώ	ρι	α		τεῦ	χε	χύ		νερ	ειν
οἱ	ω			σι		πᾶ		σι'	Δι-
δις	δ' ἐ	τε		λεῖ	ε	το		βου	λη.

(Ιλ. Α, 1—5).

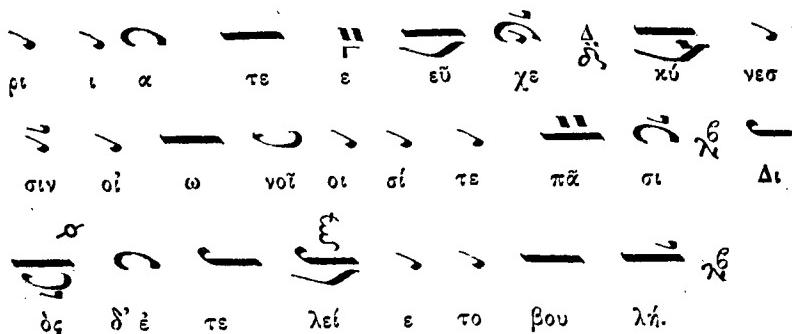
Διὰ ταύτης δὲ τῆς τῶν σπονδείων καὶ δαχτύλων παραστάσεως δύναται νὰ γείνῃ καταφανὲς λίγιν καὶ τὸ διὰ τοῦ δλοσπονδείου δηλούμενον βαρὺ πένθος ἢ πόθος, δυσκολίχ ἢ βραχδύτης, καὶ τὰν-

παλιν ἡ διὰ τοῦ ὀλοδακτύλου ἐμφινούμένη ταχεῖα καὶ σκιρτῶσα πορεία, π. χ.

Ψυ	χὴν	χι	χλῆ	σκων	Πα-
Σί	του	χαι	χρει	ῶν	ηδ'
τρο	χλῆ	ος	.δει	λοι	ο ('Ιλ. ψ. 221)
οῖ	νου	βε	θρί	θα	σιν ('Οδ. ο. 334)
Αν	δρα	μοι	ἐν	νε,	σα,
Αῦ	τις	ε	πει	πέ	δε πο-
λύ	τρο	πον,	θε	μά	λά
λέν	δε	το	λᾶ	ας	δής ('Οδ. λ. 598).

2) Ἡ κατὰ τὸν τονικὸν ρυθμὸν μελοποίησις, ἥχος δ'. Ἄγα

Ταύτην λοιπὸν τὴν νέαν τῆς χριστικινῆς ποιήσεως βάσιν ἡδύνατο στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ περὶ τῶν τονικῶν ῥυθμῶν κεφαλαίου τοῦ Χριστίου νὰ ἀναπτύξῃ καὶ προαγάγῃ, ἀν ηθελεν.

Σελ. 38. Κατὰ τοὺς ἴαμβικοὺς διμέτρους καταληκτικοὺς στίχους τοὺς καλουμένους ἀνακρεοντείους, ἔχοντας τὸν ἑξῆς τύπον,

— — — | — — —
Θέ λω λέ γειν | Α τρεί διξ,
Θέ λω δὲ Καδ | μον φ δειν.
Οὐ δεὶς φι λων | στε νά ζει.

ἐγγράφησαν δ ἐσπερινὸς ὅμινος Γρηγορίου τοῦ Ναζινζηνοῦ καὶ δ ὁμόρρυθμος Φωτίου τοῦ Πατριάρχου

— — — | — — —
Σὲ καὶ νῦν εὐ | λο γοῦ μεν
καὶ Πνεύ μα τος | τα μί α.
προσ φέ ρω σοι | τῷ κτί στη
σοὶ δό ξαν ἀ | νχ πέμ πω.

Αλλὰ καὶ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου ὕμνου στίχοι τινὲς π. χ.

φῶς ἐκ φω τὸς | ἀ νάρ χου
δό ξαν ἀ θροι | ζο μέ νου.

παραλείπουσι τὸν ἐπὶ τῆς δευτέρας συλλαβῆς τόνον, ἔτεροι δὲ τὸν ἐπὶ τῆς προτελευταίκς. π. χ.

Χριστέ μου, λόγε Θεοῦ.

ἔταξας, νόμον τιμῶν.

τῆς πολυμόρθου σαρκός.

δουλεύειν σοι, φύλαξον.

“Ωστε ή ρύθμοτονίχ τῶν ὅμηρων τούτων παραβλλομένη πρὸς τὴν τῶν μετέπειτα προσομοίων καὶ τῶν κανόνων φάίνεται πολὺ ἀτελής. Ἀλλ’ δὲ κ. Στεβ. παρατιθεὶς τοὺς πρώτους ἐξ στίχους παρατρέχει τὰς ρύθμικὰς παρατηρήσεις, καίτοι δὲ Χρίστιος προδιέλαβε περὶ αὐτῶν.

Αὐτόθι. Οἱ δὲ παρατιθέμενοι ὡς ἑξάμετροι οὔτε ἴσοσυλλαβοῦσιν ἀλλήλους οὔτε διμοτονοῦσιν, οὔτε ρύθμῳ τοικὸν ἔχουσιν ἔνδηλον, ἀλλὰ τοσοῦτον διαφέρουσιν, ὥστε νομίζει τις ὅτι εἰσὶν ἄρρυθμοι. ’Ιδοὺ οἱ δύο πρῶτοι στίχοι:

‘Τψηλὸς Κύριος δυνατὸς φιλόστοργος ἄμωμος
δός μοι νῦν σύνεσιν, καὶ μου τὸ στόμα πλήρωσον.

”Εχει δ’ ἐκ τούτων δ’ α’ στίχος συλλαβᾶς 16, δ’ 14, ἐκ δὲ τῶν ἐφεξῆς ἐκεῖ παρατιθεμένων δ’ γ’ ἔχει 14, δ’ δ’ 15, δ’ ε’ 14. Ταῦτα δὲ πάντα ἀπορῶ πῶς παρεῖδεν δὲ κ. Στεβ. καὶ λέγει αὐτοὺς « basés uniquement sur l’accent ».

Σελ. 42. Ἐνταῦθι ἀνέγγρψε κακλήν τινα γνώμην, ὅτι ἐν τῇ τῶν ἀρχαίων σοφῇ καὶ τεχνικῇ ἐμμέτρῳ ποιήσει διετήρουν πᾶσαν αὐτῶν τὴν δύναμιν οἱ τόνοι ἀκουούμενοι σχφῶς· καί τοι δ σοφὸς Μάξιμος Πλανούδης διεκθεῖοι τὸ ἔνχαντίον λέγων « Ὄπου περ τῶν συλλαβῶν δ τόνος πετών οὐδὲ διτοῦν ἐπεστρέφοντο ». V. Cobet, var. lect. p. 183. Ἀλλ’ δ Πλανούδης δὲν λέγει ὅτι δ τόνος δὲν ἡχούετο ἢ δὲν ἦσθανοντο αὐτὸν οἱ ἀρχαῖοι, ἀλλ’ ὅτι «οὐκ ἐπεστρέφοντο», οὗτοι οὐ προσεῖχον διότι τότε ή προσοχὴ ἦν ἐστραμμένη ἐπὶ τὰ προσωδιακὰ μέτρα καὶ τὸν ποικίλον αὐτῶν συνδυασμόν (1).

(1) Ταῦτη τῇ γνώμῃ στοιχῶν καὶ ὁ δοϊδιμος Κωνστ. πρεσβύτερος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, διτὶ δηλ. οἱ τόνοι ἡχούντο ἐν τοῖς ἀρχαῖοις ἐμμέτροις ποιήμασι καὶ ρύθμῳ διπετόλουν, ἔγραψε τῷ 1830 ἐν Πετρουπόλει ἐν τῷ Περὶ γνησίας προφόρᾳς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης (σελ. 668, τμ. γ’, κεφ. ε’) ὅτι πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔσματα σύγκεινται ἐκ ρύθμῶν διμοτῶν πρὸς τοὺς τῶν παλαιῶν ἐμμέτρων ποιημάτων καὶ παραδίγματα παρατιθησιν ἐκεῖ τὰ ἑξῆς καὶ γνώμην καθολικήν.

» Τὸν προφήτην Ἰωνᾶν — ἐκμιμούμενος βοῶ «. ὡς;

» “Ἄνδρες πρόσχετε τὸν νοῦν — ἐξευρήματι καινῷ «. (Φερεχρ.).

Καὶ πάλιν·

» Οἶχος τοῦ Εὐφραθᾶ, — ἡ πόλις ἡ ἀγία,
» τῶν προφητῶν ἡ δόξα, — εἰντρέπεσον τὸν οἶκον,
» ἐν φ' τῷ θείον τίκτεται «. ὡς,
» Λεισον ἐν ρύθμοις — τὸν πεύκην οὐρείᾳ
» ἔεστάν λόχον Ἀργείων — καὶ Δαρδανίας ἀταν,

Σελ. 43. Καὶ οἱ ἐνταῦθα παρατιθέμενοι στίχοι εἰ καὶ ἴσοςυλλαθοῦσιν, οὐχ ὁμοτονοῦσιν, ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς ὁμοίως ἀπαρατηρήτως παρέρχεται αὐτούς.

Αὗτόθι. "Οτι δὲ ἐδύνκετο νὰ ὑποδεῖξῃ δακτυλικὰ κῶλα, γλυκώνεια, φερεκράτεικ εἰς τοὺς κκνόνας, τὰ ἰδιόμελα καὶ τὰ αὐτόμελα, ἔτι δὲ καὶ ἀπλοῦς τροχαίκους καὶ ἵκμικους στίχους, καὶ δὲν ὑπέδειξε, θεωρήσας τοῦτο εἴτε μάταιον εἴτε ἀσκοπον, ἐγὼ τούλαχιστον λυποῦμαι. Διότι ἂν ἐπεξειργάζετο μέρος τι οὕτω συμπαραβάλλων πρὸς τὰς ἀρχαίκας στροφὰς καὶ τοὺς ἀρχίους ῥυθμοὺς, ὅσον μικρὸν καὶ ἀτελὲς ἂν ἦτο τὸ παραβληθὲν, ἡδύνκετο ἄλλοι κατόπιν νὰ συμπληρώσωσι καὶ τελειοποιήσωσι. Διότι παρὰ τὴν γνώμην τοῦ σοφοῦ Στεβένσωνος ἔξακολουθῶν νὰ φρονῶ ὅτι οἱ οἱ ὑμνογράφοι ἐρρύθμισκαν τὰ τῆς ἐκκλησίκς φύματα κατὰ τότε παραχμάζοντας μὲν, ἀλλ' ἀείποτε ἐλληνικοὺς ῥυθμοὺς, καὶ οἱ μελῳδοὶ ἐμουσούργησαν τὰς ἐκκλησιστικὰς ὑμνῳδίκς κατὰ τὰ τότε ἐν παραχμῇ ἐλληνικὰ μέλη προτιμῶντες ἐκάστοτε τὰ σεμνὰ καὶ ἱεροπρεπῆ, τὰ κατανύγοντα τὴν καρδίκν καὶ εἰς ὑψος θεῖον τὸν νοῦν ἀναφέροντα. Διότι κατὰ τὸν ἱερώτατον Κλήμεντα (Στρωμ. Ζ, σελ. 475) « περιττὴ

» ἀρθείην δ' ἐπὶ πόντιον ». (Εὐριπ. Τρωάδ.)

Καὶ πάλιν·

» Οὐ διπεριφούμενος — τῶν πατέρων κύριος ». ως;

• Μοῦσαι Πιερίθευ — δοιοῦσι κλείσιμα ». (Ψισόδ.)

• Καθόλου δὲ τῶν ἱερῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας ἀστράτων τὰ μὲν ἰδιόμελα, τὸιον
 • ἔχοντας μέλος, ἀναλογοῦσι πρὸς τὰς λυρικὰς καὶ κρουματικὰς ὁδὰς τῶν παλαιῶν,
 • ποικιλὴν ἀλλάσσοντα μελῳδίαν, εἰς τὴν δποίαν αἱ λέξεις καθυποτάσσονται πολλάκις
 • εἰς τὸ μέλος, δταν φάλλωνται ἀργῶς καὶ, ως λέγομεν, μετὰ τὰ μέλα οντες τὰ
 • δὲ λεγόμενα προσδόμοια τροπάρια, καὶ οἱ είρμοι, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων
 • μελυδρίων τὰ πλεῖστα, ἐκ κώλων καὶ κομμάτων ἀλλοτε μὲν ἵσων καὶ δροίων κατ'
 • ἀκολούθους δμοῖςγίας συντεθείμενα, ἀλλοτε δὲ πάλιν εἰς ἄνισα καὶ ἀνόμοια κώλα
 • καὶ στροφὰς ποικίλας διηγημένα, ἀπαρτίζουσι στίχους, ποτὲ μὲν δμοειδεῖς καὶ
 • δμοιορρύθμους, ἀλλοτε δὲ καταμεμιγμένους μεταξὺ καὶ ἄλλων μεσολαβούντων δια-
 • φρόων ῥυθμῶν, καὶ εἰς περιόδων ἀνόμοια μεγέθη καὶ λογοειδῆ σχήματα μεταβαλ-
 • λομένους. οὗτον παρομοιάζουσι τὰς συμμέτρους στροφὰς τῶν ἀρχαίων μελοποιῶν,
 • αἵτινες σύγχεινται πολλάκις ἐκ μέτρων μικτῶν καὶ στίχων ἀσυγχρήτητων ». Αλλὰ
 • καὶ ἀλλαχοῦ (ἐν τῷ μακρῷ 6' σημειώσας τῆς σελ. 761 τοῦ Δ' βιβλ. Περὶ τῶν Ο' Ερ-
 • μηνευτῶν. 'Αθήνησι, δωμθ'). λέγει. • Καὶ αὐταὶ τῶν αἱρετικῶν αἱ φύσαι τὸν αὐτὸν εἶχον
 • ῥυθμόν. Τὸ τῶν ἀρειανῶν σωζόμενον κόρμα « Ποῦ εἰσὶν οἱ λέγοντες, τὰ τρία μίαν
 • δύναμιν » (Σωκρ. 5, 8. Σωζόμ. η, 8) ἐψάλλετο πάντως, ως καὶ τὸ « ΒΕΗήθησεν
 • η ἔρημος, ωτεὶ κρίνον Κύριε » (ηχος 6'), πρὸς δ συμπίπτει ἀκριδῶς ».

μουσικὴ ἀποπτυστέα· ἡ κατακλῶσσα τὰς ψυχὰς καὶ εἰς ποικιλίαν ἐμβάλλουσα, τοτὲ μὲν θρηνώδη, τοτὲ δὲ ἀκόλχεστον καὶ ἡδυπαθῆ, τοτὲ δὲ ἐκβεβακχευμένην καὶ μανικήν ». Τὴν ἀνωτέρω γνώμην ἀσπάζεται καὶ διά Χρίστιος, καὶ διὰ τοῦτο παρέβαλε τὸν τονικὸν ῥυθμὸν τῶν τῆς ἐκκλησίας ὑμνων πρὸς τὰ ἀρχαῖα μέτρα, καὶ πλεῖστα ὑπέδειξε καὶ γλυκώνεια καὶ φερεκράτεια, δικτυλικὰ καὶ ἀναπτυστικὰ, λογοιδικὰ, ἴκμικα, τροχαῖκα, μικτὰ καὶ ἄλλα. Καὶ πρὸς τούτους διὰ τὴν κατάστασιν σύνθεσις τῶν εἰρμῶν καὶ τῶν αὐτομέλων ἀποτελεῖ τὰς χριστικινὰς στροφὰς, ὅν πολλὰς καὶ ἀνέλυσε καὶ τὰ μέτρα παρέθηκε καὶ τὴν ποικιλίαν ἡρμήνευσεν. Ἀντιστοιχοῦσι δ' αἱ στροφὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὰ τροπάρια τῶν Βυζαντινῶν.

Ἴνα δὲ τοῦτο καὶ διὰ παραδειγμάτων σαφέστερον καταδειχθῇ, φέρε ἀναλύσωμέν τινα τούτων.

A'. Κοντάκιον τοῦ ἀκαθίστου ὑμνου. Ἡχος πλ. δ'.

Στροφὴ μετ' ίκμβων λογοιδικὴ τετράκωλος ἔξαστιχος.

1. ~ — | ~ ˘ ~ || — | ~ ˘ ~ — | ~ ˘ ~ — α
Τῇ ὑ περ μά χῳ στροχ τῇ γῷ τὰ νι κη τή ρι α
2. ~ — | ~ ˘ ~ || — | ~ ˘ ~ — | ~ ˘ ~ — α
ώς λυ τρω θεῖ σα τῶν δεις νῶν εὐ χα ρι στή ρι α
3. — ~ | ˘ ~ — || ~ | ˘ ~ — | — ~ ˘ ~ γ
ἀ νχ γρά φῳ σοι ἡ πό λις σου Θε ο τό κε
4. — ~ | ˘ ~ — || ~ | ˘ ~ — ~ | ˘ ~ — β
ἀλλ' ώς ἔ χου σα τὸ κρά τος ἀ προσ μά χη τον
5. — ~ | ˘ ~ — || ~ | ˘ ~ — ~ | ˘ ~ — β
ἐκ πνυ τοί ων με κιν δύ νων ἐ λευ θέ ρω σον
6. ˘ ~ ˘ ~ | — || ˘ ~ ˘ ~ — | ˘ ~ — δ
ἢ νχ κρά ζῳ σοι χτι ρε νύμ φη ἀ νύμ φευ τε.

B'. Ἐξαποστειλάριον. Ἡχος 6'.

Στροφὴ λογοιδικὴ πεντάκωλος ἔξαστιχος.

1. ˘ ~ ~ ˘ ~ — | ˘ ~ — — || ~ | ˘ ~ — ~ | ˘ ~ α
Τοῖς μά θῃ ταῖς συν ἐλ θω μεν ἐν ὁ ρει Γα λι λκὶ ας

Γ'. Είρημὸς τῆς α' ὥδης τοῦ εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου
(αὐγ. 15) κανόνος. ἦχος δ'.

Στροφὴ λογοιδικὴ τετράκωλος τετράστιχος.

1.	$\text{v} \overset{\wedge}{-} \text{v} \text{ v} \overset{\wedge}{-} \text{v} - - \overset{\wedge}{-} \text{v} \text{ v} \overset{\wedge}{-} \text{v} \text{ v} \overset{\wedge}{-} \text{v} - -$	α
	'Α νοί ξω τὸ στό μα μου καὶ πληρωθήσει ται πνεύ μα το;	
2.	$\text{v} \overset{\wedge}{-} \text{v} \text{ v} \overset{\wedge}{-} \text{v} - - \overset{\wedge}{-} \text{v} \text{ v} \overset{\wedge}{-} \text{v} \text{ v} \overset{\wedge}{-}$	β
	καὶ λόγον ἐρεύξο μαι τῇ βζ σι λί δι μη τρι;	
3.	$\overset{\wedge}{-} \text{v} \overset{\wedge}{-} \text{v} - - \text{v} \overset{\wedge}{-} \text{v} - - \text{v} \overset{\wedge}{-} \text{v}$	δ
	καὶ ὁ φθῆσο μαι φαι δρῶς πα νη γυ ρί ζων	
4.	$\text{v} \overset{\wedge}{-} \text{v} \text{ v} \overset{\wedge}{-} \text{v} - - \overset{\wedge}{-} \text{v} \text{ v} \overset{\wedge}{-} \text{v} - -$	γ
	καὶ ἂσω γη οό με νος ταύ της τὰ θεά μα τα.	

Τοῦ είρμου τούτου παρατίθημι καὶ δύο ἀπομιμήσεις ὑπὸ Θεοφάνους καὶ Ἰωσὴφ, αἵτινες μικρὰς ἔχουσι παραλλαγὰς καὶ οἵας καὶ τὰ τροπάρια τοῦ πρώτου κκυνόνος πρὸς τὸν είρμον.

Κατὰ τὸ « Ἀνοίξω τὸ στόμα μου ».

α'. Κανών εἰς τὸν Εὐχγελισμὸν τῆς Θεοτόκου (25 μαρτίου).

'Ωδὴ α'.

1. ο | — ο υ | — | υ | ο' υ ο' υ | ο' υ — α
 'Α δέ τω σοι, δέ σποι να, κι νῶν τὴν λύραν τοῦ πνεύ μα τος
 2. υ | — υ υ | — | — || — | — | — | — | — | — |
 Δαυ ή δ προ πά τωρ σου ἃ κου σον, θύ γα τερ,
 3. — | — | — | — | — | — | — | — |
 τὴν χρό μό σα γον φω γίγ πρὸ τοῦ ἀγ γέ λου.

γα πάν γέρο μη νύ ει σοι τὴν ἀν εκ λά λη τον.

6'. Κανών εἰς τὴν Θεοτόκον τῷ σκεπάζτῳ τοῦ ἀκαθίστου ὑμνου.

1.	υ ́ υ υ ́ υ — — υ υ ́ υ υ ́ υ —	α
	Χρι στοῦ βί θλον ἔμψ χον ἐ αφρα γι σμέ νην σε πνεύ μα τι	
2.	υ ́ υ υ ́ υ — υ ́ υ ́ υ —	β
	δι μέ γας ἀρ χάγ γε λος, ἀ γνή, θε ώ με νος	
3.	— υ ́ υ — ́ υ υ υ ́ υ ́ υ	δ
	ἐ πε φω νει σοι χαι ρε, χα ρᾶς δο χει ον.	
4.	υ ́ υ υ ́ υ — υ ́ υ ́ υ —	γ
	δι ἥς τῆς προ μή το ρο; ἀ ρὰ λυ θή σε ται.	

Δ'. Εἰρημὸς τῆς α' ὁδοῦς τοῦ εἰς τὰ Θεοφάνεια (lxv. 6)
ἰκατεικοῦ κανόνος. Ἡχος 6'.

Στροφὴ λογικοῦ δικῆς τρίχωλος πεντάστιχος

1.	— u u — u — ~ — u u — u	x
2.	— u u — u — u — u u — u	x
3.	— u u — u — — — — u	6
4.	— u u — u — u — u u — u	x
5.	— u — u — u u u — u u — u	y

E'. Τροπάριον ἀναστάσιμον τοῦ Πάσχα. ἦχος πλ. α'.

Στροφὴ ἵκματικὴ καὶ λογχοδικὴ τρίκωλος τετράστιχος

1.	$\text{v} \quad \text{---} \quad \quad \text{v} \quad \text{---} \quad \text{v} \quad \text{---} \quad \quad \text{v} \quad \text{---}$	α
	Xρι στὸς ἀ νέ στη ἐκ νε κρῶν	
2.	$\text{v} \quad \text{---} \quad \quad \text{v} \quad \text{---} \quad \text{v} \quad \text{---} \quad \quad \text{v} \quad \text{---} \quad \text{v}$	α
	θε νά τῷ θέ να τον πα τή σα;	
3.	$\text{---} \quad \text{v} \quad \text{---} \quad \text{v} \quad \quad \text{---} \quad \text{v} \quad \text{---}$	6
	καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνή μα σι	

4. ~ | ˘ ~ | ˘ ~ —
ζω ἡν χαρι σά με νος.

γ

Τὰ τρία τελευταῖς τροπάρια ἀναλύει καὶ δικτυοῦσι τῶν μέτρων. CII
—CV, ἀλλ' ἄνευ τόνων καὶ δικτυοῦσι τῶν μέτρων.

Καθόλου δὲ παρχτηροῦμεν ὅτι τὴν ἐκ τρίτου κατὰ συνέχειαν ἐπανάληψιν τοῦ αὐτοῦ ῥυθμοῦ καὶ μέτρου, ήτις καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς σπανίως ἀπαντᾷ, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ τῆς Σαπφοῦς ὥδη καὶ τῇ τρίτῃ ἀσκληπιαδείᾳ, ἀποφεύγουσιν ὑσπεύτως καὶ οἱ ὑμνογράφοι καὶ μελῳδοὶ τῆς ἔκκλησίας, δὲ μὲν παρεμβάλλοντες μετὰ δύο διμορφόθυμους ἑτερόρρυθμον στίχον, δὲ δὲ μελίζοντες ἀνομοίως τοὺς διμορφόθυμους, δὲ δὲ καὶ ἀμφότερα ποιοῦντες. Οὕτω π. χ. τοὺς τρεῖς διμοτόνους τοῦ Στείβει θαλάσσης στίχους, τὸν 1ον, 2ον καὶ 4ον, ἀνομοίως ἐμελοποίησεν διμοτόνους, δὲ δὲ ῥυθμοποιὸς μετὰ τοὺς δύο πρώτους διμοτόνους παρενέβαλε τὸν ἑτερότονον τρίτον στίχον καὶ οὗτως ἐπανέλαβε τὸν διμότονον τῶν δύο πρώτων, τὸν τέταρτον στίχον. Τοὺς δὲ ίσοσυλλαβόους παρὰ μίαν ἐν τέλει συλλαβὴν καὶ διμοτόνους δύο πρώτους στίχους τοῦ Χριστὸς ἀνέστη ἀνομοιότατα ἐμέλισεν καὶ μουσική. Πιθανώτατον δὲ ὅτι καὶ οἱ κατὰ συνέχειαν τρεῖς διμόρφους τῆς τε σαπφικῆς καὶ τῆς ἀσκληπιαδείας ὥδης στίχοις ἀνομοίχν εἶχον πάλαι τὴν μελοποιίαν. Ἐνίστε δὲ διμοτόνους ἑτερότονος στίχος δικχωρίζει τοὺς ἀνὰ δύο κατὰ συμμετρίαν διμοτόνους στίχους, ὡς ἐν τῷ Τῇ ὑπερμάχῳ διτρίτος στίχος δικχωρίζει δύο ἀνόμοια ζεύγη, τοὺς δύο πρώτους ἀπὸ τῶν δύο παρατελευταίων. Ἐνταῦθι δὲ τοὺς κατὰ ζεύγη διμοτόνους ἐμελοποίησε καὶ διμουσουργὸς ταύτομελεῖς ἐν τῷ ἀργῷ μέλει, ἀνομοιομελεῖς δὲ τοὺς δευτέρου ζεύγους ἐν τῷ συντόμῳ. Τὰ δὲ μεγαλυνχρίτης τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ εἰσὶ τὰ μόνα τροπάρια, ὃν ἔκάστη στροφὴ συνίσταται διλοκλήρως ἐξ διμοτόνων στίχων οἵσων, τεσσάρων διμέτρων τροχαῖκῶν καταληκτικῶν.

— ~ ˘ ~ | — ~
Ἄ κα τά λη πτόν ἐ στι
τὸ τε λού με νον ἐν σοί
καὶ ἀγ γέ λοις καὶ θρο τοῖς
μη τρο πάρ θε νε ἀ γνή.

Αλλ' ἡ ἔξοχος τοῦ μελοποιοῦ τέχνη ἀπέρυγεν εὐφυῶς τὸν κόρον

τῆς ἐκ τετάρτου ἐπιχυλήψεως συνάψασσε ἀνὰ δύο τοὺς στίχους εἰς μίαν μουσικὴν περίοδον, καὶ οὕτως, ἐνῷ τὸ αὐτὸ μέτρον ἐπικαλλαμβάνεται τετράκις, τὸ μέλος ἐπικαλλαμβάνεται μόνον δίς, ὅπερ ἀνεκτόν. "Ισως δὲ καὶ αἱ μονόκωλοι τετράστιχοι τῶν ἀστηληπιασθείων στροφῶν, αἱ ἐκ τεσσάρων τεκτορρύθμων στίχων συγκείμεναι, ἀνόμοιον εἶχον τὸ μέλος εἴτε ἐκάστου τῶν στίχων εἴτε ἐκκτέρου τοῦ ζεύγους, διακιρουμένης καὶ ἐκεῖ τῆς στροφῆς εἰς δύο μουσικὰς περιθόδους εἴτε ἵσκαις, ὡς ἐντεκτήx, εἴτε καὶ ἀνίσους. 'Αλλ' ἐπικανέλθωμεν ὅθεν ἐξέβημεν.

Σελ. 59. Ἀντὶ τοῦ διπλοῦ τόνου « ἥλιον » εὐχερέστερον καὶ ἀσφαλέστερον διορθοῦται: ἐνταῦθα διὰ μεταθέσεως, π. χ. « Τούτων Κηφᾶς ὁς ἡκουσεν ». Τὴν δὲ διὰ μεταθέσεως διόρθωσιν ἀσπάζεται καὶ ὁ κ. Στεβ. ἐν τῇ εὐθὺς κατωτέρῳ σημειώσει ἐν τῇ φράσει « οὐκ εἰσῆλθεν, » προτείνων τὴν γραφὴν « εἰσῆλθεν οὐ, » ὅπερ ἀσύνηθες.

Σελ. 61. Ἐνταῦθι νομίζει ὁ σοφὸς συγγραφεὺς ὅτι βαθεῖται μελέτη τῆς συριακῆς καὶ ἀρμενικῆς φύσιογραφίκης μετά τῶν ῥυθμῶν καὶ τῆς μελῳδίας αὐτῶν ἥθελε πολὺ ὡφελήσει το ποιητικὸν σύστημα τῆς ἑλληνικῆς ὑμνογραφίκης, μάλιστα λεπτομερὴς συμπαραβολὴ μέχρι τῶν καθ' ἔκαστα. Διότι πολλοὶ ὑμνοποιοὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἤντλησαν, ὡς νομίζει, ἐκ τῶν ἐπιχωρίων τούτων μελῳδίῶν καὶ ῥυθμῶν, οἷον Ὁρικόνδιος ὁ μελῳδὸς, Κοσμᾶς καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμικοκηνὸς καὶ ἄλλοι. Ἀλλ' ἐπιτραπήτω μοι νὰ παρατηρήσω πρῶτον μὲν ὅτι οἱ πέντες ἀντλοῦσιν ἐκ τῶν πλουσίων καὶ οὐχὶ ἡ πλουσιώτατη ἑλληνικὴ μετρικὴ καὶ μουσικὴ ἐκ τῶν πενηντεουσῶν συριακῆς καὶ ἀρμενικῆς. Οθεν τῶν χριστιανῶν μελῳδῶν οἱ μὲν Λαττῖνοι ἐμικρήθησαν τοὺς Σύρους, συντιθέντες τὰς στροφὰς τῶν ποιημάτων ἐξ ἵσων στίχων, ὥσπερ ἐκεῖνοι, οἱ δὲ Ἐλληνες ὑμνογράφοι κατὰ μίμησιν τῶν λυρικῶν ποιητῶν, συνετίθουν τὰ τροπάρια τῆς ἐκκλησίας συνήθως ἐκ στίχων καὶ κώλων ἀνίσων. Ἐπειτα παρατηρῶ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα καὶ τὰ ἀχώριστα ταύτης μέτρη, ῥυθμοὶ, ποίησις καὶ μουσικὴ ἦσαν πρὸ αἰώνων εἰσηγμένη ἀπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξανδρου καθ' ὅλην τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Ἀρμενίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον. Καὶ τοσοῦτον ἐκαλλιεργεῖτο ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἡ ἑλληνικὴ παιδεία, ὡστε ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Ἀλεξανδρεία καὶ ἡ Τραπεζοῦ ἡγελῶντο πρὸς τὴν Ἐφεσον καὶ τὰς Ἀθήνας, ἐν τισ δὲ τούτων ὑπερέζινε καὶ αὐτὴν

τὰς Ἀθήνας, ὡς ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας κατὰ Στράβωνα (14, 673). «Τοσσύτη δὲ τοῖς ἐνθάδε (ἐν Ταρσῷ) ἀνθρώποις σπουδὴ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἀλλην παιδείαν ἐγκύκλιον ἀπασχαν γέγονεν, οὐδὲν δέ τοιοῦτον ὅτι εἴναι φιλοσόφων γεγόνασι. Δικρέρει δὲ τοσοῦτον ὅτι ἐνταῦθα μὲν οἱ φιλομάθοις θοῦντες ἐπιχώριοι πάντες εἰσὶ, ζένοι δ' οὐκ ἐπιδημοῦσι ρχδίως.» Δῆλον δ' ἐκ τούτων ὅτι οἱ εἰρημένοι ὑμνογράφοι ἐγεννήθησαν καὶ ἀνετράφησαν ἐν τῇ ἑλληνικῇ παιδείᾳ καὶ ἦσαν ἐγκρατέστατοι ἑλληνισταὶ οὐχὶ ὑποδεέστεροι τῶν Ἑλλήνων. Διὸ καὶ ἐμιμήθησαν πιθανώτατα τῶν ἀρχαίων ἀσμάτων τὰ μέλη, δσα ἐσώζοντο ἔτι τότε συνδικτηρηθέντα τῇ ἐπιζήσαντα τοῖς ποιήμασι. Πρὸς τούτοις παρατηρῶ ὅτι κατὰ Χρίστιον (σελ. XVI) ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ Ὁριγένους ἐδημοσιεύθησαν ὀκτὼ ἀσμάτα τῶν Γνωστικῶν εἰς τὸν Ναζωραϊὸν ή Ἀδάμκιν συριστὶ γεγραμμένα, καὶ ἐξ στροφὴς τοῦ ὑμνου τῶν Ὁφιτῶν, ἃς δὲ Ὁριγένης διέσωσεν ἐν τῷ κατὰ Κέλσου βιβλίῳ (6, 3), ἐκ τῆς συριακῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετενηγμένας. Κρίνεται δὲ τὸ ὑφος καὶ τούτων καὶ ἐκείνων σκοτεινὸν καὶ ἀσφρές περὶ τὰς ἐννοίας, καὶ καθόλου καὶ ἀκομψον καὶ τερατώδες. Διὰ ταῦτα ποιὸν ἀμφιβάλλω, ἀντὶ ἥδυντο ταῦτα νὰ προστήσωσιν ἐκυτοῖς ὡς πρότυπα μιμήσεως καὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν ζένων ὑποδειγμάτων οἱ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ὑμνογράφοι, παρορῶντες τὸν ἀκένωτον πλοῦτον τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων.

Τὴν ἑτέραν ὅμως αὐτόθι παρατήρησιν, ὅτι αἱ βιθεῖς μελέτη τῆς βιζαντινῆς μουσικῆς ἥθελον εἰσαγάγει αὐτὸν εἰς τὰ μυστήρια τῆς ποιητικῆς τέχνης τῶν μελωδῶν, ἀποδέχομαι πληρέστατα προστίθημι δὲ ὅτι αὕτη προϋποτίθησι τὴν σπουδὴν τῆς ῥυθμικῆς τῶν ὑμνωδιῶν καὶ τὴν ταύτης πρὸς τὰ ἀρχαῖα μέτρα συμπαρχοῦσαν, δπερ ἐν σελ. 43, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἔθεωρησεν ἀσκοπον. 'Ο Χρίστιος ὅμως ('Ανθολ. τῶν χριστικν. ὑμνων) περὶ μὲν τῶν ῥυθμῶν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἐπρχγματεύθη ἐν τῷ γ' βιβλίῳ τῶν προλεγομένων ἐν 37. δλαις σελίσι, περὶ δὲ τῆς τῶν Βυζαντινῶν μουσικῆς ἐν τῷ δ' βιβλίῳ ἐν 16 σελίσι, θεωρήσας ἀμφότερος σπουδαίότατα κεφάλαια τῆς ἑλληνικῆς ὑμνογραφίας.

'Αλλ' ἐμφιλογωρῶν καὶ δικτρίων περὶ τὰ καθ' ἐκκεντα παρ' ὄλιγον νὰ λησμονήσω τὸ κύριον τῆς πρχγματείας θέμα, δπως, ὡ. Στεβ.

ἐπιγράψεις τὴν πραγματείν αὐτοῦ « Περὶ τοῦ ῥυθμοῦ ἐν τῇ ὑμνογραφίᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας », ἵκιστα πραγματεύεται περὶ τοῦ ῥυθμοῦ.

Σελ. 45 κ. ἐ. Ἐνταῦθι ἔρχεται εἰς τὸ εἰδικῶς αὐτῷ προκείμενον θέμα, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀκροστιχίδος, τῆς ὄμοιοκαταληξίας καὶ τοῦ εἰρμοῦ, ἀτινα θεωρεῖ εἰδικὰ τῆς ὑμνογραφίας στοιχεῖ, ὅστε ἐκ τούτων κυρίως νὰ ἔκλαψει βάνηται ποίησις ἡ ὑμνογραφία καὶ ὁ λόγος αὐτῆς ποιητικός. Καὶ ἡ μὲν ἀνάπτυξις αὐτῶν γίνεται μετὰ τῆς δεούσης ἐπιψελείας, ἀλλὰ τὸ θέμα τῶν δύο πρώτων φαίνεται οὐχὶ σπουδαῖον καὶ ἐμβριθὲς, τὸ δὲ περὶ τῆς ἀκροστιχίδος, καὶ παιγνιώδες καὶ ἀνωφέλητον, καὶ ἡ περὶ τοῦτο σπουδὴ κατὰ τὴν παροιμίαν μύρον ἐπὶ φραγῇ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χρίστιος (ἐν σελ. XXVI τῶν προλεγ.) τὴν ἐκ τῶν ἀρκτικῶν γραμμάτων ἐκάστης στροφῆς εἰς τὸν ὅμνον Ἡλίχ τοῦ Συγκέλλου καὶ Φωτίου τοῦ Πατριάρχου κατ’ ἀλφάβητον ἀκροστιχίδα καλεῖ ἀγωφελές τι καὶ ἀκομψόν πατριγριαν (inutili et inficito lusu eae literae in initiiis stropharum positae sunt), καὶ ὅτι τὸν κολοφῶντα εἰς τὰ τεχνήεστα ταῦτα πατριγρια (cumulum his artificiosis nugis) ἐπέθηκεν ὁ Σύγκελλος, δεστις οὐ μόνον τὰς στροφὰς, ἀλλὰ καὶ τῶν στίχων τὰς ἀρχὰς περιέκλεισεν εἰς ἀκροστιχίδα. Καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἀκροστιχίς ἀπαρτίζεται δὲ μὲν ἐκ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τῶν τροπαρίων, δὲ δὲ ἐκ τῶν ἀρκτικῶν γραμμάτων ἐκάστου στίχου τῶν τροπαρίων. Ἐν δὲ τῇ XVII σελίδῃ ἐδήλωσεν ὁ αὐτὸς καὶ πόθεν προῆλθε, λέγων «οὐδεμίκαιοι διηγοῦσιν τὸ παράδειγμα τῶν νεωτέρων ὑμνῶν τῆς παλαιᾶς Διαθήκης». Ἐκ δὲ τῶν εἰδικῶν ἀκροστιχίων ἔργων τῶν Ἑλλήνων, προστίθημι, ὁ Α' τοῦ Δωσιάδα τοῦ Ροδίου βωμὸς ἔχει ἀκροστιχίδα «Ολύμπιε πολλοῖς ἔτεσι θύσειας». Ἀλλὰ τοῦτο παρόγγαγεν ἡ παραμή, οὐχὶ ἡ ἔγκριτος ἐποχή. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀκροστιχίδος τοῦ συνήθους τότε κομήματος ἐν τῇ χριστικήν ποιήσει.

Ἀλλ' οὐδὲ ἡ ὄμοιοκαταληξία δύναται νὰ θεωρηθῇ σπουδαῖον γνώρισμα τῆς ὑμνογραφίας. Διότι ίσοκατάληκτοι εἴτε δμοιοτέλευτοι στίχοι σπανίως εὑρίσκονται, καὶ οἱ εύρισκόμενοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τυχεῖαι συμπτώσεις. Ή δὲ δμοιοκαταληξία τοῦ πρώτου στίχου τοῦ εἰρμοῦ τῆς σ' ὧδης καὶ τῶν δύο κατόπιν τροπαρίων

Συνεσχέθη, ἀλλ' οὐ κατεσχέθη

Ανηρέθης, ἀλλ' οὐ διηρέθης
Βοστοκτόνον, ἀλλ' οὐ θεοκτόνον

ώς σπάνιον φαινόμενον εξήγειρε τὸν θαυμασμὸν τοῦ σχολιάσσοντος τὸν κανόνα τοῦτον τοῦ μεγάλου Σκηνάτου Γρηγορίου τοῦ Κορινθίου, εἰπόντος « ὅρχτε πῶς ἄφετον ἔχουσι τὸ κάλλος τὰ τῆς παρούσης ωδῆς τροπάριχ τοῖς ίσοκαταλήκτοις πάντα κοσμούμενα. » Άλλα τὸ τρίτον τροπάριον τῆς ωδῆς ταύτης λέγον

Βκοτιλεύει, ἀλλ' οὐκ αἰωνίζει

δὲν ἡκολούθησε τὸ δύμοιοτέλευτον τοῦ είρμοῦ, ὥσπερ τὰ δύο ἀλλα. Δύνκται δ' ἔτι νὰ ἐξηγηθῇ τὸ δύμοιοτέλευτόν τινων στίχων καὶ ὡς ἀκούσικ ἐπήρεικ προσγενομένη εἰς τὴν χριστιανικὴν ποίησιν ἐκ τῶν πολιτικῶν καὶ ίκανοικῶν δύμοιοκαταλήκτων στίχων τοῦ τότε ἀκμάζοντος τεύτου εἴδους τῆς ποιήσεως.

Άλλα καὶ ὁ τοῦ Ὁμήρου βιογράφος ἐν τοῖς δύμοιοτελεύτοις δύο στίχοις 87 καὶ 88 τῆς Ἰλιάδος Β ᾧ κψωδίκς

ἡύτε ἔθνες εἶτι μελισσάων ἀδινδῶ,

πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάωρ,

εἰπὼν ὅτι « τὰ τοιεῦτα (τὰ δύμοιοτέλευτα) μάλιστα προστίθησι τῷ λόγῳ χάριν καὶ ἡδονήν, » συμφωνεῖ ἐνπελῶς τῷ προειρημένῳ σχολιαστῇ. Καὶ ἀμφότεροι λίγιν ὅρθως ἀποφάνονται· διότι ἀλλως στίχοις ἀπλῶς δύμοιοτέλευτοι, ἔνευ ποιητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ποιητικῆς ἐκφράσεως καὶ τῶν ἀλλων ποιητικῶν προσόντων, ἥθελον ἀποτελέσει ποίημα, καὶ ἡ ποίησις ἥθελεν ὅρισθῇ ὁμοιοκατάληκτος στιγμοργία.

Ἐδείχθη ἀρχ ὅτι καὶ τὸ τῶν στίχων ίσοκατάληκτον δὲν εἶναι κύριον συστατικὸν τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ πρόσθετον κόσμημα ἐπιχοέδην τὸ κάλλος τῶν ποιημάτων ἢ χάριν τῷ λόγῳ καὶ ἡδονὴν προτιθέν.

Μόνος δὲ ὁ είρμος φαίνεται οὖσιώδες συστατικὸν τῆς ποιήσεως μέρος. Διότι καθ' ὃν δὲ Στεβένσων παρέλαχεν ὀρισμὸν ἐκ τοῦ Ζωνικῆς καὶ μέρος αὐτοῦ καταχωρεῖ (ἐν σελ. 18), διότι μέλονς ἔν συνθέσει (1) φωνῆς ἐνάρθρου τε καὶ σημαντικῆς (2), ὠρισμένῳ τινὶ μέτρῳ καὶ ποσῷ

(1) Παρὰ Χριστίων. XL τῶν προλεγομένων τῆς Ἀθηνογίας γράφεται « συνθέσει. »

(2) Διετόθι φέρεται « σημαντικοῦ. »

μεγέθους περιγραφομένη· ήτις δέ μοιίκη προσωρινή τε καὶ προεγνωσμένη προϋπόκειται, πρὸς ἡν τὰ λεγόμενα τροπάρικ ἀναφέρεται· οἷονεὶ γάρ ἀρχὴ τῶν τροπάριων ἐστὶν καὶ κανόνων, ἐπεὶ τὰ τροπάρια διὰ τοῦ εἰρμοῦ κανονίζεται· καὶ διθυμίζεται, πρὸς αὐτὸν ὡς προϋπόδειγμα συντιθέμενα καὶ ἀρμοζόμενά τε καὶ μελωδούμενα.» Προσομοιάζει δὲ δὲ δρισμὸς οὗτος πρὸς τὸν τῆς ποιητικῆς, ήτις δροίως διαπερχίνεται διὰ λόγων μεθ' ἀρμονιῶν καὶ διθυμῶν. Λέγων δ' « ὁρισμένῳ τινὶ μέτρῳ » δὲ Ζωναρχᾶς ἀφορᾶ, ὡς φαίνεται, εἰς τοὺς ἔμμετρους εἰρμοὺς μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς δίχα μέτρου συντιθεμένους. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς κατὰ τονικὸν μέτρον συντεθειμένους εἰρμοὺς ἀν ἐπεκταθῇ τὸ σημανόμενον τῆς φράσεως ταύτης, τὸ συστατικὸν τοῦτο ὡς ἴδιαζον μόνον τῷ εἰρμῷ, ἀνήκει ἴδιας εἰς τὴν ποίησιν τῶν κανόνων, οἵτινες συνίστανται ἐξ εἰρμῶν καὶ τροπάριων, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰ ἄλλα τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως εἰδόη, ἀτινα ἀπαρτίζουσι τὸ μέγιστον μέρος τῆς ὑμνογραφίας, οἶον, αὐτόμελα, ἴδιόμελα, κοντάκια, ἀπολυτίκια, οἶκοι, ἀπόστιχα, ἐξαποστειλάρια, ἑωθινά, μεγαλυνάρια, ὑπακοή, πασχπνοάρια καθίσματα καὶ ἄλλα. Τούτων δ' ἀπάντων πρέπει νὰ ζητηθῇ ἄλλο ποιήσεως συστατικὸν, διότι εἰρμὸν οὐκ ἔχουσιν.

Ἐκ δὲ τῶν εἱρημένων ὅτι εἱρμός ἐστιν ἀρμορία τις μέλους τὰ δὲ τροπάρια ἀρμοζόμενά τε καὶ μελωδούμενα, καὶ τῶν ἐν σελ. 25 ὅτι « πρῶτον δεῖ μελλοῖσαι τὸν εἱρμὸν, » ἀριδήλως καταφαίνεται ὅτι οἱ εἱρμογράφοι τότε ἥσχαν οὐ μόνον ποιηταὶ, ἀλλὰ καὶ μελοποιοὶ καὶ μελωδοί. Διὸ καὶ καλοῦνται ὁ μὲν θεῖος Κοσμῆς οὐ μόνον « ἵερωτατος ποιητῆς » καὶ « ποιητικώτατος ὥν, εἴπερ τις, » ἀλλὰ καὶ « θαυμάσιος μουσουργὸς » καὶ « θεῖος μουσικὸς » καὶ « μουσικὴν πνέων δλως τὴν ἐνχρμόνιον. » Ο δὲ Ἰωάννης ἢ Δαμικούθεν χάρις ἐκλήθη « Ὁρφεὺς νεαρὸς » καὶ « μελωδός ». Ἀνάγκη ἄρα νὰ μελετήσῃ τις τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν, τὴν ἀρμονίχν τῶν μελῶν καὶ μελωδιῶν αὐτῆς, καὶ νὰ ἔξετάσῃ τὰ ἀχώριστα αὐτῆς μέτρα καὶ τοὺς παντοίους διθυμούς, ἐὰν θέλῃ νὰ γράψῃ ὡς ἀρισταὶ περὶ τῆς ὑμνογραφίας.

Τὰ δὲ συστατικὰ τῆς χριστικῆς ποιήσεως, ἵνα ἐπανέλθω εἰς τὸ προκείμενον, φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ ζητηθῶσιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ποιήσει καὶ ἵσως τὰ αὐτὰ ἢ παραπλήσια· διότι οἱ χριστιανοὶ ποιηταὶ πιθκνώτατον ὀρίνεται ὅτι δὲν ἀπεμπλούθησαν πολὺ ἐκ τῆς τῶν

παλαιῶν ποιητικῆς τέχνης. Καὶ τοῦτο φρονεῖ καὶ ὁ Χρίστιος λέγων (σελ. I τοῦ προοιμίου)· neque christianos vates a veterum poētarum arte plane descivisse verisimile est.

Τοσαῦτα ἐνόμισα καλὸν νὰ εἴπω περὶ τῆς τοῦ κ. Στεβένσωνος πραγματείας, ἃς καὶ τὰς ἔλλειψεις παρέδειξα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀρετὰς ἀνομολογῶ, καὶ χρίνω διὰ ταύτας ἀξιωμάτων τὸ βιβλίον.
